

Літня школа
«Єврейська історія та культура Центрально-Східної Європи у XIX-XX ст.»
Центр міської історії
Львів, 27 червня – 22 липня 2011 р.

**ІСТОРІЯ ЄВРЕЇВ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ
ТА РАДЯНСЬКОГО СОЮЗУ
(1772 – 1991)**

Др.Владімір Левін

Центр єврейського мистецтва при Єврейському університеті в Єрусалимі

www.cja.huji.ac.il

E-mail: vlevin@mscc.huji.ac.il

Курс присвячено систематичному викладу історії євреїв у Російській імперії та Радянському Союзі. Його хронологічні рамки охоплюють період з 1772 року – року першого поділу Речі Посполитої, коли вперше значна кількість єврейського населення опинилася під владою російського царя, по 1991 рік – рік розпаду Радянського Союзу та піку еміграції радянських євреїв в Ізраїль та США.

Головною темою курсу є процеси модернізації традиційного єврейського суспільства протягом XIX століття та процес перетворення «російських євреїв» в євреїв «радянських» у XX столітті. На початку курсу ми розглянемо, як функціонувала традиційна єврейська громада, як Російська держава намагалась «покрасити» євреїв методом «батога та пряника», як євреї почали акультивуватися в російське суспільство. Частина курсу присвячена появі єврейської політики та варіантам вирішення єврейського питання, які пропонували різноманітні політичні сили в єврействі, а також існуванню євреїв в умовах політики державного антисемітизму та гонінь, які мали місце в останні десятиліття існування Російської імперії. Остання частина курсу присвячена радянській політиці російських євреїв, перетворенню їх з дискримінованої меншості в одну з «успішних» радянських національностей у міжвоєнний період, а також існуванню євреїв в умовах радянського державного антисемітизму після Другої світової війни.

1-2. Єврейська традиційна громада Східної Європи та її соціально-економічна структура

Рекомендована література:

Ехезкел Котик, *Мои воспоминания* (С.-Петербург – Москва - Иерусалим, 2009), глава 1, сс. 35-75.

Shaul Stampfer, “Heder Study, Knowledge of Torah, and the Maintenance of Social Stratification” in Shaul Stampfer, *Families, Rabbis, and Education: Traditional Jewish Society in Nineteenth-Century Eastern Europe* (Oxford, 2010), pp. 145-166.

Shaul Stampfer, “Gender Differentiation and Education of the Jewish Woman in 19th century Eastern Europe,” *Polin* 7 (1992), pp. 63 – 87.

3. Поділ Речі Посполитої та поява єврейського населення в Російській імперії (1772 – 1795)

Рекомендована література:

Джон Д. Клиер, *Россия собирает своих евреев: Происхождение еврейского вопроса в России, 1772 – 1825* (Москва – Иерусалим, 2000), глава 3, сс. 95 – 145.

4. Період Олександра I (1801 – 1825): перші закони щодо євреїв, євреї за часів війни 1812 року, сільськогосподарська колонізація України

Рекомендована література:

Джон Д. Клиер, *Россия собирает своих евреев: Происхождение еврейского вопроса в России, 1772 – 1825* (Москва – Иерусалим, 2000), глава 6, сс. 239-271.

5. Період Миколи I – реформування євреїв

Рекомендована література:

Michael Stanislawski, *Tsar Nicholas I and the Jews: The Transformation of Jewish Society in Russia, 1825 – 1855* (Philadelphia, 1983), chapters 1, 2, pp. 1 – 48.

6. Період Миколи I – Єврейське Просвітництво (Гаскала)

Рекомендована література:

Michael Stanislawski, *Tsar Nicholas I and the Jews: The Transformation of Jewish Society in Russia, 1825 – 1855* (Philadelphia, 1983), chapters 1, 2, pp. 49 - 122.

7-8. Період Олександра II: Великі реформи та євреї

Рекомендована література:

Benjamin Nathans, *Beyond the Pale: The Jewish Encounter with Late Imperial Russia* (Berkeley, 2002), chap. 2, pp. 45-79.

Eli Lederhendler, *The Road to Modern Jewish Politics: Political Tradition and Political Reconstruction in the Jewish Community of Tsarist Russia* (Oxford, 1989), chapter 5, pp. 111-153.

9. Євреї в столиці імперії

Рекомендована література:

Benjamin Nathans, *Beyond the Pale: The Jewish Encounter with Late Imperial Russia* (Berkeley, 2002), chap. 3, pp. 83 – 122.

10. Єврейська географія імперії

Рекомендована література:

Benjamin Nathans, *Beyond the Pale: The Jewish Encounter with Late Imperial Russia* (Berkeley, 2002), chap. 5, pp. 165 – 198.

11. Євреї та суспільство: Візуальна репрезентація

Рекомендована література:

Vladimir Levin, “The St. Petersburg Jewish Community and the Capital of the Russian Empire: An Architectural Dialogue,” in Aliza Cohen-Mushlin and Harmen H. Thies (eds.), *Jewish Architecture in Europe* (Petersberg, 2010), pp. 197-217.

12-14. Погроми 1881-82 років, поворот до послідовної державної антисврейської політики та перелом в історії російських євреїв

Рекомендована література:

Michael Aronson, “The Anti-Jewish Pogroms in Russia in 1881,” in John. D. Klier and Shlomo Lambroza (eds.), *Pogroms: Anti-Jewish Violence in Modern Russian History* (Cambridge, 1992), pp. 44-61.

Йонатан Френкель, *Пророчество и политика: Социализм, национализм и русское еврейство, 1862 – 1917* (Москва-Иерусалим, 2008), глава 2, сс. 76 – 158.

15. Єврейські суспільно-громадські течії кінця 19-го століття: сіонізм, соціалізм, автономізм, ортодоксія

Рекомендована література:

Nathans, Benjamin, “The Other Modern Jewish Politics: Integration and Modernity in Fin de Siècle Russia,” in: Zvi Gitelman (ed.), *The Emergence of Modern Jewish Politics: Bundism and Zionism in Eastern Europe* (Pittsburgh, 2003), pp. 20-34.

16. Перша російська революція та єврейська політика

Рекомендована література:

Йонатан Френкель, *Пророчество и политика: Социализм, национализм и русское еврейство, 1862 – 1917* (Москва-Иерусалим, 2008), глава 3, сс. 187-228.

17. Єврейське громадянське суспільство перед Першою світовою війною

Рекомендована література:

Vladimir Levin, “The Jewish Socialist Parties in Russia in the Period of Reaction” in Stefani Hoffman and Ezra Mendelsohn (eds.), *The Revolution of 1905 and Russia’s Jews* (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2008), pp. 111-127.

Vladimir Levin, "Orthodox Jewry and the Russian Government: An Attempt at Rapprochement, 1907–1914," *East European Jewish Affairs* 39, no. 2 (August 2009), pp. 187-204.

18. Перша світова війна, російські та галицькі євреї

Рекомендована література:

Semion Goldin, "Deportation of Jews by the Russian Military Command, 1914-1915," *Jews in Eastern Europe* 1(41) (Spring 2000), pp. 40-73.

19. Революції 1917 року та євреї

Рекомендована література:

Arkadii Zeltser, "Jews in the Political Life of Vitebsk: Temporary Revival, 1917-1918," *Jews in Eastern Europe* 3 (34) (Winter 1997), pp. 5-27.

20. Громадянська війна та євреї

Рекомендована література:

Henry Abramson, *A Prayer for the Government: Ukrainians and Jews in Revolutionary Times, 1917-1920* (Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1999), chapter 4, "Pogroms of 1919", pp. 109-140.

21. Радянізація російських євреїв, 1920-і роки

Рекомендована література:

Аркадій Зельцер, *Євреї советської провінції: Витебськ і местечки, 1917 – 1941* (Москва, 2006), глава 3, сс. 79-120.

Arkady Zeltser, "The Belorussian Shtetl in the 1920s and 1930s," in Zvi Gitelman and Yaacov Ro'i (eds.), *Revolution, Repression, and Revival: The Soviet Jewish Experience* (Lanham, 2007), pp. 91-111.

Fishman, David E., "Preserving Tradition in the Land of Revolution: The Religious Leadership of Soviet Jewry, 1917-1930," in: Jack Wertheimer (ed.), *The Uses of Tradition: Jewish continuity in the Modern Era* (New York & Jerusalem, 1992), pp. 85-118.

22. Сільськогосподарська колонізація: Крим та Біробіджан

Рекомендована література:

Jonathan Dekel-Chen, "Jewish Agricultural Settlement in the Interwar Period: A Balance Sheet" in Zvi Gitelman and Yaacov Ro'i, *Revolution, Repression, and Revival: The Soviet Jewish Experience* (Lanham, 2007), pp. 69 – 90.

Robert Weinberg, *Stalin's Forgotten Zion: Birobidzhan and the Making of a Soviet Jewish Homeland, An Illustrated History, 1928 – 1996* (Berkeley, 1998), pp. 1 – 71.

23. Євреї в контексті радянської національної політики

Рекомендована література:

Terry Martin, *The Affirmative Action Empire: Nations and Nationalism in the Soviet Union, 1923-1939* (Ithaca, 2001), chapter 1, "The Soviet Affirmative Action Empire," pp. 1-27.

Yuri Slezkine, "The USSR as a Communal Apartment, or How a Socialist State Promoted Ethnic Particularism," *Slavic Review*, vol. 53, no. 2 (Summer 1994), pp. 414-452.

Аркадий Зельцер, *Евреи советской провинции: Витебск и местечки, 1917 – 1941* (Москва, 2006), заключение, сс. 317-328.

24. Євреї в СРСР після Другої світової війни (1945 – 1991)

Рекомендована література:

Samuel Barnai, "Social Trends among Jews in the Post-Stalin Years," in Zvi Gitelman and Yaacov Ro'i (eds.), *Revolution, Repression, and Revival: The Soviet Jewish Experience* (Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, 2007), pp. 131-152.

Mark Tolts, "Trends in Soviet Jewish Demography since the Second World War," in Yaacov Ro'i (ed.), *Jews and Jewish Life in Russia and the Soviet Union* (Ilford, 1995), pp. 365-382.